

Folkemord og ettertid

Lærerveiledning

Innholdsfortegnelse:

1. Opprettelse av økt/øvelse	3
Forarbeid:	3
Gjennomføring:	3
Etterarbeid:	3
2. Ansvarskort	4
2.1 Overordnet mål med øvelsen	4
2.2 Kort gjennomgang av opplegget:	5
2.3 Refleksjonsspørsmål til øvelsen	6
3. Minnekort	8
3.1 Overordnet mål med øvelsen	8
3.2 Kort gjennomgang av opplegget:	8
3.3 Forslag til refleksjonsspørsmål:	9
4. Referanser	11
5. Videre lesning	11

1. Opprettelse av økt/øvelse

Forarbeid:

Forsiden gir deg valget mellom å delta som gruppe, eller som enkeltperson. Nederst på siden er det en lenke markert i hvitt som leder deg til lærersiden. Her kan du opprette en profil og opprette koder for gruppedeltakelser:

1. Fyll inn navn på skole og klasse.
2. Huk av for hvilken øvelse du ønsker å gjennomføre.
3. Trykk på «Generer kode».

Da får du en kode til øvelsen(e) du ønsker å gjennomføre. Det er separate koder for øvelsene knyttet til opplegg og klasse.

Om du skal opprette koder for flere klasser:

- Trykk på «Tilbake og generer ny kode».

Gjennomføring:

1. Kopier og gi ut den genererte koden til elevene.
2. Elevene klikker på «Gruppe/skoleklasse» og limer inn den genererte koden.
3. Elevene trykker på «Start økt».

Etterarbeid:

Innlogging med din lærerbruker i etterkant, gir deg mulighet til å se hvordan de forskjellige gruppene har løst oppgaven. Dette kan blant annet brukes som refleksjonssamtaler med elevene, evaluering av læringsutbytte, eller som hjelp til planlegging av videre undervisning i temaene.

2. Ansvarskort

Siktemål:

Elevene skal i dette opplegget få utforske og reflektere over spørsmål om ansvar og skyld, menneskets betydning som historisk aktør og utvide sin forståelse av historisk utvikling som noe menneskeskapt.

Nivå: Ungdomsskole/VGS

Tid: 45-90 min.

Forberedelse: Holocaust i Norge – undervisningsvideo (8 minutter)

https://www.youtube.com/watch?v=7Lssq8WYM_o&feature=emb_imp_woyt

Utstyr: PC/nettbrett/mobil

2.1 Overordnet mål med øvelsen

Hensikten med opplegget er å komme nærmere en forståelse av at folkemord muliggjøres gjennom den totale summen av bidrag. Folkemord er et resultat av samarbeid, tilrettelegging og maktbruk mellom både lokale og eksterne aktører i berørte land. Det er et mål at elevene skal kunne drøfte seg fram til sine løsninger uten at det finnes noe fasitsvar.

Ansvarskort er en metode som trener elevene i tolkning og argumentasjon og gir dem mulighet til å se at bak folkemordet finner vi alle slags typer mennesker. De var ikke alle onde eller hjernevasket, men mennesker som tok bevisste og ubevisste valg i ulike posisjoner og kontekster. Ut i fra dette kan elevene drøfte hva som fikk en person til å delta både i motstandsbevegelsen og i arrestasjoner av norske jøder. Hvordan påvirker den ene handlingen den andre, og på hvilken måte kan personen inneha ansvar?

Rangeringen er elevenes egen tolkning av historiske personer og hendelser, med utgangspunkt i de begrunnelser elevene selv drøfter seg fram til. Dette kan føre fram til en ytterligere innsikt i kompleksiteten som ligger i spørsmålet elevene diskuterer,

gjennom en bevisstgjøring av hvilke faktorer vi vurderer når vi forsøker å fortolke fortidens mennesker og deres handlinger.

Poenget med oppgaven er altså ikke å få en utfyllende beskrivelse av ulike gjerningspersoner under Holocaust og at man etter øvelsen forstår fortidens mennesker og handlinger og deres kontekst til fulle. Poenget er snarere å trekke elevenes blikk bort fra ansiktsløse kategorier som «nazistene», «politiet» og «byråkratiet». Vi ønsker også at elevene skal være i stand til å reflektere over hvilket handlingsrom aktørene hadde. I den sammenheng forsøkes det også å komme myten om at aktørene var uten handlingsrom til livs.

Skipet *Donau*¹, var ikke en kraft som opererte på egenhånd, styrt av en fjern nazistisk overmakt, hvor nordmenn kun stod igjen på kaia som tilskuere. Mange deler av samfunnet bidro til at folkemordet kunne skje. Vi har de ideologisk overbeviste, de med posisjoner til politisk gjennomslagskraft, og små aktører som i større eller mindre grad hadde et visst handlingsrom.

2.2 Kort gjennomgang av opplegget:

Opplegget består av ni kort som har informasjon om personer som kan knyttes til Holocaust i Norge. Klassen kan deles i grupper på tre-fire elever.

Når elevene starter øvelsen blir de presentert for flere personer som i varierende grad kan tilsies et ansvar for gjennomføringen av Holocaust i Norge. Elevene skal lese gjennom disse kortene og gjøre seg opp en mening om hver person og hvilket ansvar de hadde for at Holocaust kunne skje. Deretter skal elevene diskutere med sin gruppe hvem de mener kan stilles ansvarlige for forfølgelsen og deportasjonen av jødene og hvem de mener ikke kan stilles ansvarlig. Informasjonen på kortene kan hentes opp igjen ved å klikke på hvert enkelt kort. Da får man også muligheten til å bestemme om personen «hadde ansvar» eller «ikke ansvar». Ved å klikke på dette, vil kortet automatisk legge seg i tilhørende kategori i høyremargen.

¹ Den 26. november 1942 klokken 14.55 forlot *DS Donau* Oslo havn med 529 jødiske menn, kvinner og barn ombord.

Når elevene har diskutert dette ferdig og har huket av/plassert dem etter hvem de mener «hadde ansvar» og «ikke ansvar», skal de rangere kortene «med ansvar» ut i fra hvem de mener er mest ansvarlig. Man rangerer ved å klikke og holde inne på hvert av de allerede sorterte kortene i høyremargen. Avslutningsvis må de begrunne denne rangeringen og sende inn.

Når elevene sender inn sine rangeringer og begrunnelser så dukker dette automatisk opp på lærerens profil. Slik kan man raskt og ryddig få en oversikt for videre diskusjon. Elevene kan også sende sine rangeringer via e-post fra portalen. Da må de skrive inn ønsket e-postadresse og trykke «send» før de avslutter øvelsen.

Til slutt kan alle gruppene i klassen sammenligne sine lister med de andre gruppene og begrunne sin rangering muntlig. Under følger en liste over foreslåtte refleksjonsspørsmål til klassen.

2.3 Refleksjonsspørsmål til øvelsen

1. Hvilke/hvilket kort skapte mye diskusjon? Hvorfor?
2. Hvorfor har vi kommet fram til ulike rangeringer? Hvordan begrunner vi og hva vektlegger vi når vi for eksempel plasserer person nr. 9, Eugen Nilsen?
3. Hva legger vi i ansvarsbegrepet? Hva er forskjellen på *juridisk* og *moralsk* ansvar?
4. Hva er forskjellen på *skyld* og *ansvar*? Er dette det samme?
5. De fiktive personene «Lise Hansen», som jobbet med å trykke opp «Spørreskjema for norske jøder» og «Arne Wiik», drosjesjåfør, plasseres ofte lavt. Kunne man arrestert mennesker hvis man ikke visste hvor de bodde? Ville den raske deportasjonen vært mulig uten sjåfører i bilene? Har dette egentlig noe å si når vi drøfter individets ansvar for et folkemord, gitt at Norge var underlagt et strengt okkupasjonsregime? Hva visste aktørene om konsekvensene av sine handlinger?
6. Hvilken type ansvar har Himmler i Tyskland for drapet på jøder fra Norge sammenlignet med en norsk politimann som deltok i aksjonen? Hva gjør disse aktørene så forskjellige?

7. Hva kan forklare at en som sannsynligvis var en del av motstandsbevegelsen (Leif Strengé Næss) deltok i aksjonen mot norske jøder?
8. Ikke alle aktører ble tvunget til handlingene eller risikerte straff hvis de ikke deltok. Påvirker det rangeringen å få denne opplysningen?
9. Hvorfor gjør vi denne oppgaven?

Få også frem at Holocaust:

- skjedde ved at mange deler av byråkratiet bidro med småting som i flere tilfeller ble ansett som relativt harmløse av de som utførte oppgavene.
- ikke var et resultat av at Hitler hjernevasket folk – folkemordet kan ikke reduseres til én (eller få) manns verk.
- ble utført systematisk og desentralisert.
- involverte flere profesjoner/yrker.
- ikke var uunngåelig. De som deltok hadde valgmuligheter og et visst handlingsrom. Dersom nok individer, institusjoner, organisasjoner og stater reagerer tidlig nok, kan folkemord hindres – noe som er helt sentralt i dagens preventive arbeid.

3. Minnekort

Siktemål:

Elevene skal i dette opplegget få utforske og reflektere over minnekultur, hva vi velger å minnes, hvorfor, samt hvordan minnesmerker symboliserer sentrale historiske hendelser i vår samtid.

Nivå: Ungdomsskole/VGS

Tid: 45-90 min

Forslag til forarbeid: folkemord.no

Utstyr: PC/Nettbrett/Mobil

3.1 Overordnet mål med øvelsen

Minnesteder er steder som hjelper direkte berørte og andre i befolkningen å minnes og bearbeide bestemte hendelser i fortiden. Målet med dette opplegget er å få elevene til å tenke over utvalgte minnesteder i Norge, Europa og USA. Øvelsen skal bevisstgjøre elevene om at vi er selektive med det vi setter søkelys på når vi formidler historie, akkurat slik vi også er selektive med det vi mener er viktig å minnes fysisk. Oppgavene går derfor ut på at elevene skal diskutere hvilke av dem vi husker, hvorfor vi husker dem og hvilke hendelser de symboliserer.

Videre skal elevene reflektere og diskutere med hverandre om hvilke minnesteder de mener vi kommer til å huske i framtiden. Her må det gjøres vurderinger om hva de ulike minnestedene symboliserer nå, og hva de kan symbolisere i framtiden. Det finnes ingen fasit – det er elevenes begrunnelse og resonnement som er det sentrale og som kan diskuteres videre i plenum.

3.2 Kort gjennomgang av opplegget:

I første oppgave skal hendelsene sorteres etter geografisk beliggenhet. Det er 12 hendelser som skal knyttes til respektive byer. Noen byer har flere minnesmerker. Elevene kan enten klikke på kortet og så markere hvor de mener minnesmerket befinner seg, eller de kan trekke stedsnavn i høyremargen over og feste på kortet. Først når alle hendelser har fått et stedsnavn, kan man gå videre.

I andre oppgave skal elevene plassere riktig hendelsesbeskrivelse sammen med minnstedene. Her er samme fremgangsmåte som i oppgave én; man klikker enten på kortet og markerer hvilken hendelse det er et minnesmerke for, eller man henter fra høyremargen og fester det til kortet.

I tredje oppgave skal elevene velge ut tre kort som de mener er viktig å minnes for ettertiden. De må begrunne sitt utvalg. Det er kun mulig å velge ut tre kort, hverken mer eller mindre. Når elevene sender sine begrunnelser, dukker begrunnelsene automatisk opp på lærerens profil. Slik kan man raskt og ryddig få en oversikt for videre diskusjon. Elevene kan også sende sine begrunnelser via e-post fra portalen. Da må de skrive inn ønsket e-postadresse og trykke «send» før de avslutter øvelsen.

Elevene får ikke informasjon om hendelsene på kortene før de har løst de to første deloppgavene. Tanken bak dette er å skape undring eller nysgjerrighet til hvorfor minnesmerkene ligger der de gjør og hvorfor de er utformet slik de er.

Til slutt kan elevene sammenlikne sine lister og begrunne sine valg muntlig. Under følger en liste over foreslåtte refleksjonsspørsmål.

3.3 Forslag til refleksjonsspørsmål:

1. Hvilke hendelser var enkle å velge ut? Hvorfor var noen hendelser enkle å velge vekk?
2. Var det noen av kortene som skapte diskusjon? Hva gikk diskusjonen ut på?
3. Var det noen av hendelsene/stedene du ikke hadde hørt om? Hva kan være grunnen til det?
4. Noen av minnesmerkene, slik som de over rom og homofile i Berlin, har kommet til så sent som på 2000-tallet. Hva kan være grunnen til det? Elevene kan også undersøke når alle minnesmerkene ble avduket og reflektere over hvorfor så mange kom til sent etter den faktiske hendelsen.
5. Mener du at øvelsen har utelatt viktige hendelser? Hvem burde da eventuelt ha vært med og hvorfor? Hva kan være grunnen til at de ikke er med?

6. Hvordan kan minnesmerkene hjelpe oss med å forstå fortiden og hvordan fortiden ble fortolket av samfunnet da minnesmerket kom til? Hvordan hjelper minnesmerkene oss med å forstå fortiden i dag?
7. Hvorfor setter vi opp minnesmerker? Hvem bestemmer hvilke minnesmerker som skal reises?
8. Har det noe å si hva vi velger å minnes, og hva vi velger ikke å minnes?

4. Referanser

5. Videre lesning